

Rued Langgaard: Violinsonate nr. 3 (BVN 312)

Kritisk førsteudgave ved Ole Ugilt Jensen og Bendt Viinholt Nielsen

Revisionsberetning

Kilder

- A. Partitur. Autograf
- B. Violinstemme. Autograf
- C. Skitser

A. Partitur. Autograf

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, RLS 73,1 (mu 8811.3061). Autograf. Blæk; tilføjelser og rettelser med blæk, farvestift og blyant, til dels i fremmed hånd. – Proveniens: Partitur og violinstemme (kilde **B**) blev udlånt af Constance Langgaard til violinist i Radiosymfoniorkestret Erling Sell og kom senere i Richard Dahl Eriksens besiddelse.

Titel: *Sonate No. 3. / for / Klaver og Violin / af / Rued Langgård / komp 1945-1946. / Omkomponeret 1948. / Anden Del forandret 1/10 1949 Kl. 3 Morgen*

Overskrifttitel: *Sonate Nr. 3*

Dateringer: efter sats I: *Ribe 28 Novbr 45 og 11 Sept 48* - før sats II: *Paabegyndt 5 1/4 Morgen. 15/9 48.* - i sats II før t. 65: *Komp. Morgen 3 3/4 1/10 49* - efter sats II: *5 Morgen, 1/10 49 Ribe.* - før sats III: *komp Kl 5 3/4 Morgen 19/3 48 i Ribe.* - efter sats III: *Ribe 20 Marts 1948. 6 1/4 Morgen.* - før sats IV: *4 1/2 Morgen. 17/11 48* - efter sats IV: *Omkomponeret. 17 Novbr. 48. Kl. 6 Morgen.* - efter sats V: *Kristi Himmelfartsdag. Ribe 30/5. 1946.* - 9 nye sluttakter dateret *1/6 46*

28 blade, 34,5 × 26 cm; omslag dog 34 × 25 cm og blad 20: 27 × 34 cm; 46 beskrevne sider.

Indhold og paginering:

Blad 1+28: Upag. omslag med titel

Blad 2-9: sats I, pag. 1, 5-18, (blank side)

Blad 10-13: sats II, pag.: (1 upag. side med overstreget påskrift: *Sonate Nr. 3 ("Cessé") [...] Paabegyndt Kl. 5 1/4 Morgen. / 15 September 1948*), 1-6

Blad 14-19: sats III, pag.: (1 upag. side med påskrift: *III / Scherzo / [...] / Ribe 19 Marts 1948*), 1-7, (4 blanke sider)

Blad 20: sats IV, pag.: 1 upag. blad i tværformat med overskrift *N° IV*

Blad 21-27: sats V, pag. 14-20, (2 upag. sider), 23-26, (blank side)

Papirtyper: Blad 1+28: *Papier Carpentier No. 122, Système Siestrop, déposé* (22 systemer); blad 2-9, 21-27: 10 systemer uden fabrikatangivelse; blad 10+13: uidentificeret logo og nummerangivelsen *1652* (12 systemer); blad 11-12, 14-19: 12 systemer uden fabrikatangivelse; blad 20: *W.H. Nr. 14. K. 12* (12 systemer).

Note. Manuskriptet har med de utallige dateringer, vekslende pagineringer, udraderinger og rettelser en umiddelbart temmelig uoverskuelig fremtrædelsesform. Der er foretaget omredigering og tempoændringer i de første to satser, og uaktuelle angivelser er ikke alle steder overstreget eller udraderet. Komponistens tilføjelser og rettelser har visse steder en skitseagtig karakter. I forbindelse med gentagelser og parallelsteder ses ofte divergerende notation og uensartede eller manglende angivelser af dynamik, buer og artikulation. Takttal og forskellige musikeranvisninger er indført med fremmed håndskrift i manuskriptet (blyant og rød farvestift).

B. Violinstemme. Autograf

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, RLS 73,2 (mu 8811.3062). Autograf. Blæk; tilføjelser og rettelser med blæk, farvestift og blyant, til dels i fremmed hånd. – Proveniens: se under kilde **A**.

Titel: *Violin / Rued Langgård / Violinsonate Nr. 3* [opr. No 2] / (eller *Violincellistsonate*) / [med pil pegende på andet ”i” i ”violincellistsonate” og flg. uddybning:] *i istedet for o*

Dateringer: sats II, titelside: *Andel Del* [overstreget: *komp. 28 Novbr. 1945*] og *15 September 1948. Kl. 5 Morgen og 1/10 49 Kl. 3 Morgen efter Spadseretur*. - før sats II: *komp 15/9 48 Kl. 5 1/4 Morgen*. - efter sats II: *5 1/4 Morgen 1/10 49* - før sats III: *komp. 19 Marts i Ribe Kl. 5 3/4 morgen 1948* - efter sats III: *6 1/4 Morgen. 21/3. 48* - efter sats IV: *komp. 1925. Omkomp 1948. 17/11 48. Morgen Kl. 4 1/4-6*. - før sats V: *komp. 28 Maj 1946*

12 blade, 35 × 26,5 cm; 20 beskrevne sider; paginering: (titelside), (blank side), 3-9, (blank side), (titelside til *Anden Del*), 1-3, (4 upag. sider), 1-3, (2 blanke sider), (1 upag. side med titlen *Cessé*)

Papirtyper: 10 og 12 systemer uden fabrikatangivelse, blad 10-11 dog: *E&S* (logo) (18 systemer).

Note. Den oprindelige blækrenskrift rummer detaljer i stemmen, som ikke findes i partituret (**A**); RL har desuden, dels under udfærdigelsen af stemmen, dels senere, foretaget ændringer, som ikke er overført til partituret. Takttal, fingersætninger, bueændringer og enkelte tilføjelser er indført med fremmed hånd (blyant og farvestift).

C. Skitser

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling.

1. Skitse til sats I. RLS 73,3 [blad 1]. Betegnet *Stretto-Sonate* og dateret *26/11 45*

1 blad, 35,5 × 27 cm; 2 beskrevne sider, upagineret.

2. Skitse til sats V. RLS 128,2 (t. 1-58) + RLS 73,3 [blad 2] (resten). Betegnet *Nr 3* og dateret *28/5 46*

2 blade, 35,5 × 27 cm; skitsen findes på 2 upag. sider; indeholder også bidrag til andre værker.

3. Skitse til 9 nye sluttakter sats V. RLS 74,3 [blad 9]. Udateret og ubetegnet.

1 blad, 34,5 × 27 cm (indeholder hovedsagelig skitse til violinsonate nr. 4, sats V).

4. Skitse til sats III. RLS 30,2 [blad 7] + RLS 73,4 [blad 1]. Betegnet *Nr. 2* og *Scherzo*; dateret ved begyndelsen *5 3/4 Morgen 19/3 48* og til slut *Kl. 6 1/2 19/3 48 Ribe*.

2 blade, ca. 34 × 27 cm; skitsen omfatter 2 upag. sider; indeholder også bidrag til andre værker.

5. Skitseblad til sats I og II. RLS 73,4 [blad 2]. Betegnet *Noget allegro* og dateret *5 1/4 Morgen. 15/9 48*

1 blad, 26 × 34,5 cm; omfatter 1 upag. side; indeholder også bidrag til andet værk.

Indhold: sats I, t. 88-149, sats II, t. 1-62.

6. Skitseblad til sats II. RLS 73,4 [blad 3]. Ubetegnet, dateret: *3 3/4 Morgen 1/10 49 efter Morgenturen*

1 blad, 35,5 × 26 cm; 2 beskrevne sider, upagineret.

Indhold: sats II, t. 64-113.

Redaktionsgrundlag

Udgaven er baseret på den eneste foreliggende, fuldstændige kilde til værket, det renskrevne partitur (kilde **A**). En række supplerende detaljer fra den separate violinstemme (**B**) er dog integreret i udgaven.

Komponistens seneste korrektioner respekteres, det gælder også enkelte ændringer, som er foretaget i stemmen, men ikke indført i partituret. Skitserne (**C**) er af præliminær og ufuldstændig karakter og kan ikke tillægges autoritativ kildeværdi.

Retningslinjer for udgaven

Udgiverens tilføjelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser; tilføjede buer er angivet med brudt streg og bueændringer som en kombination af hel og brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren. Redaktionelle kommentarer samt oplysninger om forhold, der ikke er typografisk markeret i udgaven, findes i noterne nedenfor.

Der er foretaget stiltiende komplettering for såvidt angår manglende triol-, sekstol- og septolangivelser samt manglende nodepunkteringer. Justering af uegalt anbragte dynamiske angivelser er foretaget uden videre. Enkelte overflødige (gentagne) fortegn er stiltiende udeladt.

Komplettering og korrektion foretaget i henhold til kilde **B** er ikke typografisk markeret i udgaven, men dokumenteres i noterne nedenfor. Pedalangivelser anføres som de står i partituret (**A**).

Passager, der gentages, er redaktionelt kompletteret (vice versa), og inkonsekvente notationsmåder i forbindelse med gentagelser og parallelsteder er i vidt omfang egaliseret. Det gælder dog ikke sats I, t. 88-150, som er næsten identisk med sats II, t. 1-63; de to passager rummer, internt og indbyrdes, en række større og mindre forskelle, som givetvis til dels er arbitrære, men som er bibeholdt i udgaven, idet en prioritering mellem varianterne sjældent giver mening.

Noter

takt	stemme	kommentar
<u>sats I</u>		
1	-	tempo- og metronomangivelse iht. A ; B har <i>Allegro</i> ♩ = 184 [sic!]; satsens tempo var opr. angivet i A som ♩ = 108, i B som ♩ = 108; disse tidligere, uklare metronomangivelser er ikke alle steder overstreget eller slettet i B , som det fremgår af flere noter nf.
2-4	vl	A har 8 ^{va} til og med t. 4 node 2; fjernet ved overstregning af RL i B ; rettelsen taget til følge
3, 4	vl	opr. oktavsplil på de første to toner; nederste tone overstreget af RL i såvel A som B
5	pno vh	understemme: overflødigt marc. udeladt
11	pno vh	node 1: punktering udeladt i overensst. med t. 9
16, 18	vl	node 1: marc. rettet til martellato iht. B , hvor rettelsen er foretaget af RL begge steder
18	pno	akkord 1: <i>fz</i> rettet til <i>ffz</i> i overensst. med t. 35 og 188
22	pno hh pno vh	overstemme, node 2: marc. udeladt i analogi med t. 5, 7, 24 m.fl. understemme: overflødigt marc. udeladt
24	pno	<i>fff</i> rettet til <i>ffz</i> i analogi med t. 7, 51, 160 og 177
33	vl	node 1: marc. i A rettet til martellato i hht. B
50	vl	node 4: marc. tilføjet iht. B og i analogi med t. 39, 67 m.fl.
59	vl	node 3: marc. tilføjet iht. B
60	vl	node 1: marc. rettet til martellato i hht. B , hvor rettelsen er foretaget af RL
62	vl pno	node 1: stacc. tilføjet iht. B akkord 1: <i>fz</i> rettet til <i>ffz</i> i overensst. med t. 35 og 188
65	vl	node 1: martellato samt bue node 1-2 tilføjet iht. B og i overensst. med t. 21 og 47
74	vl	samklang 1: 0 tilføjet iht. B
76	vl	node 3: marc. tilføjet iht. B og i overensst. med t. 59
77	vl	node 1: martellato tilføjet i hht. B
79	vl pno	node 1: marc. og stacc. tilføjet iht. B akkord 1: <i>fz</i> rettet til <i>ffz</i> i overensst. med t. 35 og 188
81	vl	node 3: ten. og stacc. tilføjet iht. B og i analogi med t. 65
86	vl	buer tilføjet iht. B
88	- vl	i B er anført <i>Samme Tempo</i> og, som en relik fra tidligere (jfr. første note ovf.), metronomangivelsen ♩ = 108; i A er denne angivelse overstreget <i>sul G</i> tilføjet iht. B

95	vl	B har bue node 1-2; A følges i overensst. med t. 88 og 101
99	vl	<i>ff</i> tilføjet iht. B
101	vl	<i>ff</i> tilføjet iht. B
108	vl	bue node 1-4 tilføjet iht. B
116	vl	cresc.kile tilføjet iht. B
123	vl	<i>ff</i> tilføjet iht. B
126	vl	node 1 og 5: marc. tilføjet iht. B
127	vl	node 1: marc. tilføjet iht. B
129-149	vl	A er mangelfuld mht. artikulation og frasering; kompletteret iht. B
149	-	A har <i>Allegro</i> (= a tempo efter violinkadencen); B har satsens tidligere tempo ♩ = 108 og i t. 150 angivelsen <i>Tempo</i> ; overstregede, tidligere angivelser i A : ♩ = 108 og ♩ = 184
151	vl	B har ♩ = 108; udeladt (jfr. første note ovf.)
155	vl	node 3: ten. og stacc. tilføjet iht. B og i overensst. med t. 48
156	vl	node 1: <i>ff</i> tilføjet iht. B (hvor angivelsen dog er anbragt ved t. 155 node 3; justeret iht. t. 47 og 158)
159	vl	node 3: ten. og stacc. tilføjet iht. B og i analogi med t. 50
165	pno vh	akkord 2: martellato udeladt i overensst. med t. 12, 29, 56, 73 og 182
171	pno	akkord 1: <i>fz</i> rettet til <i>ffz</i> i overensst. med t. 35 og 188
174	vl	hele takten udstreget og pause indsat i B , i A er vl-stemmen også udstreget i takten; der er grund til at tro, at den umotiverede udeladelse af denne takt simpelthen skyldes bladvendingen, da det er sidste takt før bladvending i B – RL har så løst problemet på den enkle måde at indføre en 'vendepause' i vl-stemmen; noderne genindsat af udgiveren
177	pno vh	2. og 3. oktav (akkord): marc. udeladt i analogi med t. 7, 51 og 160
185	vl	node 3: marc. tilføjet iht. B og i overensst. med t. 15 og t. 32
197	vl	buen anført iht. B (A har to buer: node 1 (forslagsnode)-node 2, node 3-7)
200	vl	B har umotiveret angivelsen <i>Strengt Tempo</i> ♩ = 108; udeladt, da det er en angivelse, som ved senere tempoændring i satsen er blevet ugyldig (jfr. første note ovf.)
201	vl	node 1 og 5: martellato tilføjet iht. B
202	vl	node 1: martellato tilføjet iht. B
207, 208	vl	o tilføjet iht. B
209	vl	node 1 og 2: martellato tilføjet iht. B
<u>sats II</u>		
-	-	overstreget, opr. tempoangivelse i A og B : <i>Noget Hurtigt</i> (uforandret metronomtallet); bemærk, at t. 1-63, som er en lidt ændret gentagelse af sats I, t. 88-150, her optræder i det opr. tempo, jfr. første note under sats I
1	vl	B har <i>f</i> ; i A er <i>f</i> dog rettet til <i>ff</i>
8	vl	node 1: <i>f</i> rettet til <i>ff</i> i overensst. med t. 1 <i>sul G</i> tilføjet iht. B
10	vl	node 2: <i>ffz</i> tilføjet iht. B
17	vl	cresc.kile tilføjet iht. B
28	vl	node 1: A har <i>p</i> , B har <i>f</i> og martellato; udgiveren har valgt <i>fp</i> og martellato
35	vl	cresc.kile tilføjet iht. B
36	vl	<i>ffz</i> tilføjet iht. B
39	vl	<i>ff</i> tilføjet iht. B ; B har sst. <i>Kadence. Solo</i> (klaverakkompagnementet er senere tilføjet)
44, 45	vl	node 1: martellato tilføjet iht. B
46-47	pno	bindebuer er svagt antydet i A , men kun i t. 47 (efter akkoladeskift i A)
48	vl	node 1: stacc. tilføjet iht. B node 3: <i>f</i> tilføjet iht. B

49	vl	node 2: 0 tilføjet iht. B
49	pno vh	i A har RL tilføjet notatet <i>g tremolo i Bassen hele Tiden</i> ; i overensst. hermed er tremoloet noteret i udgaven til og med ny indsats i vh t. 62 (jfr. note til t. 62 pno vh)
49-50	vl	cresc.kile tilføjet iht. B
50	vl	node 5: marc. tilføjet iht. B
52	vl	node 3 og 5: marc. tilføjet iht. B cresc.kile tilføjet iht. B
54	vl	node 3: marc. tilføjet iht. B
55	vl	alle marc. tilføjet iht. B
56	vl	node 3: marc. tilføjet iht. B node 5 (samklang): marc. tilføjet iht. B
57	vl	node 5: marc. tilføjet iht. B
58	vl	node 4: e ² tilføjet iht. B (A har kun g ²)
59	vl	node 4: <i>ff</i> rettet til <i>ffz</i> iht. B node 5: marc. tilføjet iht. B
60-61	vl	marc. og buer anført iht. B i t. 60 + t. 61 første fjerdedel; A har buer samklang 3-4, 5-6 og 7-8 samt i t. 61 samklang 3-4, marc. findes i t. 60 på samklang 3, 5 og 7
61	vl	node 5: marc. tilføjet iht. B
62	-	A har (overstreget) <i>i Tempo</i> ♩ = 108, B har <i>Allegro</i> (= a tempo efter violinkadencen)
	vl	node 1: marc. tilføjet iht. B node 5: <i>ff</i> tilføjet iht. B
	pno vh	A har ♯ i taktens begyndelse; udeladt og erstattet af fortsat tremolo i overensst. med RLs tilføjede notat t. 49 (jfr. note hertil)
100	vl	martellato og stacc. tilføjet iht. B
102	vl	<i>f</i> flyttet fra t. 103 iht. B
103	vl	node 1: martellato tilføjet iht. B
110	vl	node 2: martellato tilføjet iht. B
111	vl	node 1 og 5: martellato tilføjet iht. B
113-115	-	opr. omfattede slutningen to takter i 3/4-takt betegnet <i>Presto!</i> ; en ny tretakters slutning uden tempoangivelse er skitseagtigt tilføjet i A med blyant, dog uden at de oprindelige to sluttakter er overstreget; i B er RLs intention klar, idet den gamle slutning er overstreget: udgiveren har valgt kun at bringe den nye slutning med den hertil iht. B specifikt knyttede betegnelse <i>Hurtigt, haardt</i>
<u>sats III</u>		
6	pno hh	akkord 2: martellato udeladt i overensst. med t. 2, 3, 7, 19 m.fl.
27	vl	node 1: ♩ rettet til ♩ iht. B
49	vl	node 1: <i>f</i> tilføjet iht. B
52	pno hh	akkord 1: marc. overstreget i A , men genindført af udgiveren i analogi med vl og t. 50 (marc. i vh er tilføjet redaktionelt)
53	vl	node 6 og 8: 0 tilføjet iht. B
56	vl	node 1: <i>f</i> tilføjet iht. B
55-56	vl, pno	RLs stacc. har oftest form som en kort streg, uden at de af den grund skal læses som staccatissimo; t. 55-56 forekommer det dog relevant undtagelsesvis at læse angivelserne som staccatissimo
57	vl	node 1: <i>ff</i> tilføjet iht. B
59	vl	node 1: A har dobbeltgreb med tonerne g og e ¹ ; g udeladt iht. B
<u>sats IV</u>		
43	vl	<i>p</i> tilføjet iht. B

52	vl	node 1 og 2: marc. tilføjet iht. B
55	vl	<i>f</i> tilføjet iht. B
79	vl	<i>pp</i> tilføjet iht. B
<u>sats V</u>		
-	-	opr., nu overstreget metronomangivelse i A : $\downarrow=144$
11	vl	o tilføjet iht. B (<i>sul a</i>)
27	pno vh	overstemme: overflødig bue node 1-7 udeladt
41-42	vl	bue justeret i analogi med B t. 49-50
49	vl	overflødig bue mellem de to forslagsnoder udeladt
	vl	<i>p</i> tilføjet iht. B
49-50	vl	buer rettet iht. B (A har ingen bue fra \downarrow til \downarrow , men fra \downarrow til t. 50 node 4)
63	vl	cresc.kile tilføjet iht. B
77-78	vl	cres./dim.kile tilføjet iht. B
79	vl	o tilføjet iht. B (<i>sul a</i>)
88	vl	<i>f</i> tilføjet iht. B
91-92	vl	dim.kile tilføjet iht. B
96	vl	<i>dolce</i> tilføjet iht. B
109-110	vl	bue rettet iht. B (A har ingen bue node 1-2)
117-118	vl	bue rettet iht. B (A har bue fra forslagsnode 1 til t. 118 node 4)
124	vl	cresc.kile tilføjet iht. B
125	vl	<i>mf</i> tilføjet iht. B
125, 126	vl	o tilføjet iht. B
128	vl	cresc.kile tilføjet iht. B
129	vl	<i>f</i> tilføjet iht. B
135	vl	<i>f</i> tilføjet iht. B
143-151	-	opr. omfattede slutningen 5 takter (dateret 30.5.1946); en ny slutning på 9 takter betegnet <i>ossia</i> blev tilføjet to dage senere; i såvel A som B er den opr. slutning dog overstreget, i B er ordet <i>ossia</i> også overstreget; kun den seneste slutning medtages derfor i udgaven
151	vl	<i>ffz</i> tilføjet iht. B
151	pno vh	RL har tilsyneladende opr. noteret et F som helnode i takten, men dernæst ændret notationen til tremolo F1- F, uden at fjerne det opr. F i taktens begyndelse; dette F er udeladt

BVN, rev. 14.11.2002

Nodeudgavens kolofon:

Rued Langgaard: Violinsonate nr. 3 (BVN 312)
© 2002 by Edition SAMFUNDET, Copenhagen

BVN- numre refererer til Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse*. Odense Universitetsforlag, 1991.

Hovedredaktør for Rued Langgaard Udgaven på Edition Samfundet: Bendt Viinholt Nielsen.

Rued Langgaard Udgaven er etableret med støtte fra Carlsbergfondet.
Den her foreliggende udgivelse er støttet af Langgaard-Fonden, Augustinus Fonden og Carlsbergfondet.

Spilletid: ca. 23 minutter.